

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Ուղեցույց
Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի
15-րդ հոդվածի վերաբերյալ

Արտակարգ իրավիճակներում
պարտավորություններից շեղում

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Հրատարակչությունները կամ կազմակերպությունները, որոնք ցանկանում են թարգմանել և/կամ վերարտադրել սույն զեկույցն ամբողջությամբ կամ մասամբ, տպագիր կամ էլեկտրոնային հրատարակման ձևաչափով, թույլատվություն ստանալու պայմաններին ծանոթանալու համար պետք է դիմեն publishing@echr.coe.int հասցեով:

Սույն ուղեցույցը պատրաստվել է Իրավախորհրդատվության տնօրինության Գրադարանի և հետազոտությունների բաժնի կողմից և որևէ կերպ չի պարտավորեցնում Դատարանին: Փաստաթղթի վերջնական տարբերակը հաստատվել է 2016թ օգոստոսի 31-ին և կարող է ենթարկվել խմբագրական փոփոխությունների:

Ուղեցույցը կարելի է ներբեռնել հետևյալ հասցեում՝ www.echr.coe.int
(Jurisprudence(Նախադեպային իրավունք) – Analyse jurisprudentielle(Նախադեպային իրավունքի վերլուծություն) – Guides sur la jurisprudence (Նախադեպային իրավունքի ուղեցույց))

Հրատարակումների վերաբերյալ ցանկացած նոր տեղեկություններին ծանոթանալու համար խնդրում ենք հետևել Դատարանի թվիթերյան էջին՝ <https://twitter.com/echrpublication>։

Սույն թարգմանությունը տպագրվել է Միացյալ Թագավորության կառավարության Հակամարտությունների, կայունության և անվտանգության հիմնադրամի և Եվրոպայի խորհրդի կողմից ֆինանսավորվող և վերջինիս կողմից իրականացվող «Զինված ուժերում մարդու իրավունքների եվրոպական չափանիշների կիրառման ամրապնդումը Հայաստանում» ծրագրի շրջանակներում: Թարգմանության համար բացառիկ պատասխանատվություն է կրում թարգմանիչը:

Բովանդակություն

Ընթերցողի համար.....	4
I. Հիմնական սկզբունքներ	5
II. 15-րդ հոդված,1-ին կետ՝ դեպքերը, երբ Պետությունը կարող է հիմնավոր կերպով չկիրառել Կոնվենցիան.....	6
Ա) « (...) պատերազմի կամ (...) ազգի կյանքին սպառնող այլ արտակարգ դրության ժամանակ (...) »	7
Բ) « (...) այնքանով, որքանով պահանջում է դրության լրջությունը ... »	9
Գ) « (...)պայմանով, որ նման միջոցառումներն անհամատեղելի չեն Պետության միջազգային իրավունքով ստանձնած այլ պարտավորությունների հետ».....	11
III. 15-րդ հոդված, 2-րդ կետ՝ իրավունքները, որոնց երաշխավորման պարտավորությունից Պետությունը չի կարող շեղվել	12
IV. 15-րդ հոդված, 3-րդ կետ՝ ծանուցման պարտավորություն.....	13
Մեջբերված գործերի ցանկը	16

Ընթերցողի համար

Սույն ուղեցույցը կազմում է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (այսուհետ՝ «Դատարան», «Եվրոպական դատարան» կամ «Ստրասբուրգի դատարան») կողմից հրապարակված նախադեպային իրավունքի վերաբերյալ ուղեցույցների շարքի մի մասը, որը նպատակ ունի գործող իրավաբաններին տեղեկացնել Դատարանի կայացրած հիմնական վճիռների մասին: Այս դեպքում, սույն ուղեցույցը վերլուծում և ամփոփում է մինչև 2016թ օգոստոսի 31-ը Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ՝ «Կոնվենցիա» կամ «Եվրոպական կոնվենցիա») 15-րդ հոդվածին վերաբերվող նախադեպային իրավունքը: Այստեղ ընթերցողը կարող է գտնել այս առումով մշակված հիմնարար սկզբունքները և համապատասխան նախադեպերը:

Մեջբերված նախադեպային իրավունքն ընտրվել է սկզբունքային, կարևոր և/կամ վերջերս կայացրած որոշումների և վճիռների ցանկից*:

Դատարանի վճիռները լուծում են են ոչ միայն իրեն ներկայացված գործերը, այլ նաև ավելի լայն առումով ծառայում են Կոնվենցիայի նորմերի պարզաբանմանը, պահպանմանը և զարգացմանը՝ այսպիսով նպաստելով Պետությունների՝ որպես Կոնվենցիայի մասնակից երկրների կողմից ստանձնած պարտավորությունների իրականացմանը (*Իռլանդիան ընդդեմ Բրիտանիայի մեծ թագավորության [Ireland c. Royaume-Uni]*, հունվարի 18, 1978թ, կետ 154, շարք Ա թիվ 25): Կոնվենցիայի կողմից ստեղծված համակարգն, այսպիսով, նպատակ ունի, ի շահ հանրության, կարգավորել հանրային նշանակության հարցեր՝ բարձրացնելով մարդու իրավունքների պաշտպանության չափանիշները և այս բնագավառում նախադեպային իրավունքը տարածելով Կոնվենցիայի մասնակից երկրների ողջ համայնքում: (Կոստանտին Մարկինն ընդդեմ Ռուսաստանի [*Konstantin Markin c. Russie*][ՄՊ], թիվ 30078/06, կետ 89, ՄԻԵԴ 2012):

---

* Մեջբերված նախադեպային իրավունքը կարող է լինել Դատարանի կամ Մարդու իրավունքների եվրոպական հանձնաժողովի պաշտոնական լեզուներից (ֆրանսերեն և անգլերեն) մեկով և/կամ մյուսով: Եթե այլ բան նշված չէ գործի անվանումից հետո, մեջբերված հղումը վերաբերում է Դատարանի պալատի կողմից ըստ էության վճռին: «(Որ.)» նշման դեպքում գործ ունենք Դատարանի որոշման հետ, իսկ « [ՄՊ] » նշման դեպքում գործը քննվել է Մեծ պալատի կողմից:

I. Ընդհանուր սկզբունքներ

Կոնվենցիայի 15-րդ հոդված՝ արտակարգ իրավիճակներում պարտավորություններից շեղում

« 1. Պատերազմի կամ ազգիկյան քիսապառնացող այլ արտակարգ իրադրության ժամանակ ցանկացած Բարձր պայմանավորվող կողմ կարող է ձեռնարկել միջոցառումներ՝ շեղվելով սույն Կոնվենցիայով ամրագրված իր պարտավորություններից քաղաքացիական պայմանով, որքանով դա պահանջում է դրության լրջությունը՝ պայմանով, որ նման միջոցառումներն անհամատեղելի չեն միջազգային իրավունքով ստանձնած նրա մյուս պարտավորությունների հետ:

2. Այս դրույթը չի կարող հիմք ծառայել՝ շեղվելու 2-րդ հոդվածից, բացառությամբ պատերազմական օրինական գործողությունների հետևանքով արդևային զոհերի կապակցությամբ, կամ 3-րդ հոդվածի, 4-րդ հոդվածի 1-ին կետի և 7-րդ հոդվածի դրույթներից:

3. Ցանկացած Բարձր պայմանավորվող կողմ, օգտագործելով շեղվելու այդ իրավունքը, Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին ամբողջությամբ իրազեկում է իր կիրառած միջոցառումներին և դրանք կիրառելու դրդապատճառներին մասին:

Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարը ծանուցվում է նաև այդ միջոցառումների գործողությունը ադարեցնելու և Կոնվենցիայի դրույթների իրականացումը վերսկսելու մասին:»

1. 15-րդ հոդվածը իրավական պարտավորություններից շեղման դրույթ է: Այն հնարավորություն է տալիս Մասնակից պետություններին արտակարգ իրավիճակներում, սահմանափակ կերպով և վերահսկման ներքո, շեղվել Կոնվենցիայով պաշտպանվող որոշ իրավունքները և ազատությունները երաշխավորող իրենց պարտավորություններից:

2. 15-րդ հոդվածը ձևակերպվել է նույն կերպ, ինչ ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների մասին դաշնագրի նախագծի, այնուհետև Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին վերանվանված միջազգային դաշնագրի 4-րդ հոդվածը:¹

3. 15-րդ հոդվածը բաղկացած է երեք կետից: 1-ին կետը սահմանում է այն հանգամանքները, որոնց դեպքում Մասնակից պետությունները կարող են հիմնավոր կերպով շեղվել Կոնվենցիայով ամրագրված իրենց պարտավորություններից, և սահմանափակում է այն միջոցառումները, որոնք կարող են ձեռնարկվել այս իրավիճակների շրջանակներում: 2-րդ կետը պաշտպանում է որոշ հիմնարար իրավունքներ ցանկացած շեղման դեպքում: 3-րդ կետը սահմանում է այն ընթացակարգային պարտավորությունները, որոնք պարտավոր է պահպանել Կոնվենցիայով ամրագրված պարտավորություններից շեղվել ցանկացող յուրաքանչյուր պետություն:

4. Պարտավորություններից հրաժարման դեպքում պետության կողմից Կոնվենցիայով ամրագրված իրավունքներն երաշխավորելու անկարողության մասին

1. Տե՛ս 10-րդ էջը, ինչպես նաև 15-րդ հոդվածի վերաբերյալ նախապատրաստական աշխատանքների վերաբերյալ թիվ 1 հավելվածը (document DH (56) 4, հասանելի է Դատարանի գրադարանի էլեկտրոնային կայքում <www.echr.coe.int/Library>): Մարդու իրավունքների մասին ամերիկյան կոնվենցիան նույնպես նախատեսում է պարտավորություններից շեղման դրույթ (27-րդ հոդված): Սակայն, այս դրույթը բացակայում է Մարդու և ժողովուրդների աֆրիկյան խարտիայում:

հայտարարությունը պարտադիր չէ: Գործնականում, երբ Կոնվենցիայի մասնակից պետությունները տեղեկացնում են պարտավորություններից շեղման մասին, նշվում է, որ ձեռնարկվող միջազատումները «կարող» են հանգեցնել Կոնվենցիայով նախատեսված պարտավորություններից շեղման: Հետևաբար, եթե դիմումատուն գանգատվում է, որ Կոնվենցիայով ամրագրված իր իրավունքները խախտվել են պարտավորություններից շեղման ժամանակահատվածում Կոնվենցիայով ամրագրված իր իրավունքները խախտվել են, ապա Դատարանը ստուգում է, թե արդյոք ձեռնարկված միջազատումները կարող են հիմնավորված համարվել Կոնվենցիայի հիմնական դրույթների տեսանկյունից, և միայն չհիմնավորված դեպքում է ձեռնարկում պարտավորություններից շեղման հայտարարության հիմնավորվածության ստուգում (օրինակ՝ *Մ-ն և մյուսներն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [A. et autres c. Royaume-Uni]* [ՄՊ], կետ 161, *Լոուլեսն ընդդեմ Իռլանդիայի [Lawless c. Irlande]* (թիվ 3), կետ 15):

II. 15-րդ հոդված 1-ին մասի դեպքերը, երբ Պետությունը կարող է հիմնավոր կերպով չկիրառել Կոնվենցիան

Կոնվենցիայի 15-րդ հոդված 1-ին մաս

« 1. Պատերազմի կամ ազգի կյանքին սպառնացող այլարտակարգ իրադրության ժամանակ ցանկացած Բարձր պայմանավորվող կողմ կարող է ձեռնարկել միջոցառումներ՝ շեղվելով սույն Կոնվենցիայով ամրագրված իր պարտավորություններից բացառապես այնքանով, որքանով դա պահանջում է դրության լրջությունը՝ պայմանով, որ նման միջոցառումներն անհամատեղելի չեն միջազգային իրավունքի ստանձնած նրա մյուս պարտավորությունների հետ:

(...) »

5. 15-րդ հոդվածի 1-ին կետը սահմանում է պարտավորություններից շեղման երեք պայման՝

- i. Պետք է լինի պատերազմ կամ ազգի կյանքին սպառնացող այլարտակարգ իրադրություն,
- ii. Պատերազմին կամ այդ հասարակական վտանգին ի պատասխան ձեռնարկված միջոցառումները չպետք է գերազանցեն իրադրության կողմից պահանջվող խիստ և
- iii. Միջոցառումները չպետք է անհամատեղելի լինեն միջազգային իրավունքով պետության ստանձնած մյուս պարտավորությունների հետ:

Ա) « (...)պատերազմ կամ (...) ազգի կյանքին սպառնող այլ արտակարգ իրադրություն (...) »

6. Դատարանը երբևիցե առիթ չի ունեցել մեկնաբանելու «պատերազմ» բառի իմաստը 15-րդ հոդվածի 1-ին մասի տեսանկյունից: Ամեն դեպքում, անկարգություններով և բռնություններով լի իրադրությունը, չհամարվելով պատերազմական իրադրություն, կարող է 15-րդ հոդվածի 1-ին կետի երկրորդ մասի տեսանկյունից հանդիսանալ «ազգի կյանքին սպառնացող այլ արտակարգ իրադրություն»:

7. «Ազգի կյանքին վտանգ սպառնացող այլ արտակարգ իրադրություն» բառերի սովորական իմաստը պարզ է. այն նշանակում է «ճգնաժամային կամ բացառիկ և վերահաս վտանգ ենթադրող իրադրություն, որը կարող է ազդել ողջ բնակչության վրա և սպառնալիք է Պետությունը կազմող հանրության կազմակերպված կյանքի համար» (*Լոուլենս ընդդեմ Իռլանդիայի [Lawless c. Irlande] (թիվ 3)*, կետ 28) :

8. Վտանգը պետք է լինի իրական և վերահաս: Պետության միայն մի շրջանին վերաբերող ճգնաժամը կարող է հանդիսանալ «ազգի կյանքին վտանգ սպառնացող արտակարգ իրադրություն (տե՛ս, օրինակ, *Իռլանդիան ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Irlande c. Royaume-Uni*, կետ 205] գործում Հյուսիսային *Իռլանդիայի և Աքսոյն ընդդեմ Թուրքիայի [Aksoy c. Turquie*, կետ 70] գործում Թուրքիայի հարավ-արևմտյան շրջանի վերաբերյալ պարտավորություններից հրաժարման հայտարարությունները: Անհրաժեշտ է, որ ճգնաժամը կամ վտանգը լինեն բացառիկ, այսինքն՝ անվտանգության, հասարակական կարգի և առողջության պահպանման համար Կոնվենցիայով թուլատրվող սովորական միջոցառումները և սահմանափակումները պետք է ակնհայտորեն անբավարար լինեն: (*Դանիան, Նորվեգիան, Շվեդիան և Նիդերլանդներն ընդդեմ Հունաստանի [Danemark, Norvège, Suède et Pays-Bas c. Grèce]* («Հունական գործ» (*Affaire grecque*)), Հանձնաժողովի հաշվետվություն, կետ 153):

9. Մինչ օրս, Դատարանն երբեք չի պահանջել, որ վտանգը լինի ժամանակավոր: Ի դեպ, Դատարանի կողմից ուսումնասիրվող գործերը ցույց են տվել, որ հնարավոր է, որ 15-րդ հոդվածի առումով «հասարակական վտանգ» հանդիսացող իրավիճակները տևեն տարիներ շարունակ (տե՛ս, անվտանգության իրավիճակը Հյուսիսային Իռլանդիայում *Իռլանդիան ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Irlande c. Royaume-Uni]*, *Բրեննիգանը և ՄակԲրայդն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Brannigan et McBride c. Royaume-Uni]*, *Մարշալն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Marshall c. Royaume-Uni]* (Որ.) գործերում և ԱՄՆ-ում Ալ Քաիդայի ահաբեկչական գործողություններից հետո անվտանգության իրավիճակը *Ա.-ն և մյուսներն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [A. et autres c. Royaume-Uni]* [ՄՊ], 178 կետ) գործում:

10. Ընդհանուր առմամբ, ինչ վերաբերում է բացառիկ իրադրության առկայությանը, Կոնվենցիայի մարմինները հարգել են ներպետական իշխանությունների գնահատականը: Այսպիսով, *Իռլանդիան ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Irlande c. Royaume-Uni]* կետ 207) գործում Դատարանը նշել է, որ առաջին հերթին իր «ազգի կյանքի համար» պատասխանատու Մասնակից պետությանն պարտավորությունն է առաջինն որոշելու, թե արդյոք իր ազգի կյանքը գտնվում է հասարակական վտանգի սպառնալիքի ներքո:

11. Դատարանը համարել է, որ Հյուսիսային Իռլանդիայում ահաբեկչությունն իրենից հասարակական վտանգ է ներկայացնում, քանի որ, տարիների շարունակ այն առաջացրել

Է առանձնահատուկ մաշտաբների և սրության վտանգ՝ ուղղված Մեծ Բրիտանիայի տարածքային ամբողջականությանը, [Հյուսիսային Իռլանդիայի] վեց կոմսությունների հաստատություններին և շրջանի բնակչությանը (*նույն տեղում*, կետեր 205 և 212, *Բրեննիգանը և Մակ Բրայդն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի* [*Brannigan et McBride c. Royaume-Uni*], կետ 48, *Մարշալն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի* [*Marshall c. Royaume-Uni*](Որ): Այն նույն եզրակացություններ է կայացրել նաև Թուրքիայի հարավ-արևմտյան հատվածում ՔԲԿ-ի գործությունների (*Ակսոյն ընդդեմ Թուրքիային* [*Aksoy c. Turquie*], կետ 70) և 2001թ. սեպտեմբերի 11-ից հետո Մեծ Բրիտանիայի տարածքում ահաբեկչական լուրջ գործողությունների անմիջական սպառնալիքի վերաբերյալ (*Մ. -ն և մյուսներն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի* [*A. et autres c. Royaume-Uni*](ՄՊ), կետ 181): Այն նաև հստակեցրել է, որ սպառնալիքի վերահասության պահանջը չպետք է մեկնաբանվի նեղ իմաստով այնպես, որ Պետությունները պարտավորվեն սպասել աղետի տեղի ունենալուն համապատասխան կանխարգելիչ գործողությունները ձեռնարկելու համար (*նույն տեղում*, կետ 177):

12. Սակայն ներպետական իշխանությունների կողմից իրադրության գնահատումը հարգելու ընդհանուր մոտեցումն անսահմանափակ չէ: Օրինակ «*Հունական գործում*» (Հանձնաժողովի հաշվետվություն, 159-165 և 207 կետեր), որը ներկայացվել Հունաստանի դեմ՝ ի պատասխան 1967թ. -ին «գնդապետների» հեղաշրջման փորձին, ներկայացված փաստարկների հիման վրա Հանձնաժողովը համարել է, որ չի եղել հասարակական վտանգ, որը կարող էր հիմնավորել հայտարարված պարտավորություններից շեղումը: Բացի այդ հարկ է նշել, որ «հասարակական վտանգի» իրադրության առկայությունը չի վիճարկվել Հյուսիսային Իռլանդիայում և Թուրքիայի հարավ-արևմտյան շրջանում տիրած իրադրության վերաբերյալ, մինչդեռ հիմնավորող փաստարկներով այն հստակորեն վիճարկվում էր «*Հունական գործում*», ուր հունական խունտան պարտավորություններից շեղման հայտարարությամբ էր հանդես եկել:

13. 15-րդ հոդվածը թույլ է տալիս Պետություններին պարտավորություններից հրաժարման շրջանակներում ձեռնարկել միջոցառումներ ապագա վտանգներից իրենց բնակչությանը պաշտպանելու համար. ազգի կյանքին ուղղված սպառնալիքի իրական լինելու գնահատականը պետք է իրականացվի հիմնականում Պետության կողմից պարտավորություններից շեղման ժամանակ առկա հայտնի փաստների հիման վրա: Սակայն ոչինչ չի կարող խանգարել Դատարանին հաշվի առնել հետագայում երևան եկած այլ փաստերը (*Մ. -ն և մյուսներն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի* [*A. et autres c. Royaume-Uni*](ՄՊ), կետ 177):

14. Այնուամենայնիվ, եթե միջոցները ձեռնարկվել են պարտավորություններից շեղման տարածքից դուրս, ապա շեղման դրույթը չի կիրառվի և Պետությունը չի կարողանա վկայակոչել այն համապատասխան գործողությունները հիմնավորելու համար (*Սակըկն և մյուսներն ընդդեմ Թուրքիայի* [*Sakik et autres c. Turquie*], կետ 39, *Սադակն ընդդեմ Թուրքիայի* [*Sadak c. Turquie*], կետ 56, *Յուրթասն ընդդեմ Թուրքիայի* [*Yurttas c. Turquie*], կետ 58, *Աբդյուլսամետն Յամանն ընդդեմ Թուրքիայի* [*Abdülsamet Yaman c. Turquie*], կետ 69):

15. Ինչ վերաբերում է Կոնվենցիայի արտատարածքային կիրառմանը, Դատարանը նկատել է, որ «մի շարք Մասնակից պետություններ Կոնվենցիան վավերացնելուց հետո, մասնակցել են ռազմական գործողությունների իրենց պետական սահմաններից դուրս, սակայն, որևէ Պետություն Կոնվենցիայի 15-րդ հոդվածի տեսանկյունից այդ գործողությունների առումով երբևիցե պարտավորություններից շեղման հայտարարություն չի կատարել», և որ «պարտավորություններից շեղման ձևակերպումը

(...) վերաբերում էր միայն [այն միջոցառումներին] որոնք (...) անհրաժեշտ էին դարձել իրենց պետության սահմաններումներքին հակամարտությունների կամ ահաբեկչական վտանգների պատճառով (...)» (*Հասանն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Hassan c. Royaume-Uni]*[ՄՊ], կետ 101) :

Բ) « (...)այնքանով, որքանով պահանջում է իրադրության լրջությունը... »

16. Դատարանը վճռել է, որ 15-րդ հոդվածի կիրառման ոլորտում վերահսկման իր իրավասություններն դրսևորվում են «առանձնակի հստակությամբ» (*Իռլանդիան ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Irlande c. Royaume-Uni]*, կետ 207)

«Նախևառաջ իր «ազգի կյանքի համար» պատասխանատու Մասնակից պետության պարտավորությունն է առաջինն որոշելու, թե արդյոք իր ազգի կյանքը գտնվում է հանրային վտանգի սպառնալիքի ներքո, և եթե այո, ապա որքան հեռու պետք է գնալ այն հաղթահարելու համար: Տվյալ ժամանակաշրջանի հրատապ կարիքների հետ լինելով ուղիղ և մշտական կապի մեջ՝ սկզբունքորեն ներպետական իշխանություններն ավելի լավ, քան միջազգային դատավորները, կարող են որոշում կայացնել նման վտանգի առկայության, ինչպես նաև այն կանխելու համար պարտավորություններից հրաժարման բնույթի և մասշտաբների վերաբերյալ: 15-րդ հոդվածի 1-ին կետն այս հարցում նրանց շնորհում է հայեցողության լայն սահմաններ»:

17. Այնուամենայնիվ, Պետություններն այսուլորտում չունեն անսահմանափակ իրավասություններ. Դատարանն իրավասու է որոշել, թե արդյոք Պետությունները գերազանցել են ճգնաժամի «պահանջների հստակ չափը, թե ոչ»(*նույն տեղում*):

18. Այս իրավասության իրականացման ժամանակ Դատարանը պետք է առկա գործոնները, ինչպիսիք են պարտավորությունների շեղումից խախտված իրավունքների բնույթը, արտակարգ իրավիճակի տևողությունը և դրա առաջացման հանգամանքները, դիտարկի ըստ իրենց համապատասխան կարևորության(*Բրեննիգանը և Մակ Բրայդն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Brannigan et McBride c. Royaume-Uni]*, կետ 43, *Ա. -ն և մյուսերն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [A. et autres c. Royaume-Uni]*[ՄՊ],կետ 173):

19. Սա նշանակում է, որ Դատարանն ուսումնասիրում է, թե արդյոք

- սովորական օրենքները բավարար են եղել արտակարգ իրադրությունը հաղթահարելու համար (*Լոուլեսն ընդդեմ Իռլանդիայի [Lawless c. Irlande] (թիվ 3)*, կետ 36, *Իռլանդիան ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Irlande c. Royaume-Uni]*, կետ 212),
- ձեռնարկված գործողություններն արտակարգ իրադրության ճիշտ արձագանքն են եղել (*Բրեննիգանը և Մակ Բրայդն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Brannigan et McBride c. Royaume-Uni]*, կետ 51),
- ձեռնարկված գործողությունները ծառայել են ի սկզբանե սահմանված նպատակներին (*Լոուլեսն ընդդեմ Իռլանդիայի [Lawless c. Irlande] (թիվ 3)*, կետ 38),
- պարտավորություններից շեղումն ունի սահմանափակ շրջանակներ և որոնք են հիմքերը (*Բրեննիգանը և Մակ Բրայդն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Brannigan et McBride c. Royaume-Uni]*, կետ 66),
- պարտավորություններից շեղման անհրաժեշտությունը մշտապես վերանայվել է (*նույն տեղում*, կետ 54),

- պարտադրված միջոցառումները հետագայում մեղմացվել են (*Իռլանդիան ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Irlande c. Royaume-Uni]*, կետ 220),
- պարտադրված միջոցառումներին զուգահեռ ապահովվել են երաշխիքները (*Նույն տեղում*, 216-219 կետեր, *Լոուլեսն ընդդեմ Իռլանդիայի [Lawless c. Irlande] (թիվ 3)*, կետ 37, *Բրեննիգանը և Մակ Բրայդն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Brannigan et McBride c. Royaume-Uni]*, 61-65 կետեր, *Աքսոյն ընդդեմ Թուրքիայի [Aksoy c. Turquie]*, 79-84 կետեր),
- ինչպիսին է խաղաքարտին դրված իրավունքի կարևորությունը և այս իրավունքի նկատմամբ միջամտությունների դատական վերահսկողության ավելի լայն նպատակը (*Նույն տեղում*, կետ 76),
- գործնականում հնարավոր է եղել իրականացնել դատական վերահսկողություն այս գործողությունների նկատմամբ (*Նույն տեղում*, կետ 78², *Բրեննիգանը և Մակ Բրայդն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Brannigan et McBride c. Royaume-Uni]*, կետ 59),
- ձեռնարկված միջոցառումները համաչափ են եղել հետապնդվող նպատակին և արդյոք առկա է եղել անհիմն խտրականություն (*Ս. -ն և մյուսներն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [A. et autres c. Royaume-Uni]*[ՄՊ], կետ 190), և
- ինչպիսին է եղել տվյալ դեպքում հարցն ուսումնասիրած ներպետական դատական ատյանների կարծիքը: Եթե Մասնակից պետության դատական ամենաբարձր ատյանն եզրակացրել է, որ տվյալ միջոցառումները խիստ անհրաժեշտ չեն եղել, Դատարանը համարում է, որ չի կարող հակառակ լուծում տալ առանց վստահ լինելու, որ ազգային դատավորները չեն կատարել 15-րդ հոդվածի կիրառման կամ մեկնաբանման, կամ այս հոդվածին վերաբերող Դատարանի նախադեպային իրավունքի սխալ կամ իրենց եզրակացություններն անկնհայտորեն անհիմն են (*Նույն տեղում*, կետ 174):

20. Այս մանրամասները սովորաբար գնահատվում են ոչ թե հետադարձ քննության շրջանակներում, այլ այն « պայմանների և հանգամանքների, որոնցում [միջոցառումները] որոշվել են և այնուհետև կիրառվել» (*Իռլանդիան ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Irlande c. Royaume-Uni]*, կետ 214): Սակայն, ինչպես հասարակական վտանգի իրական լինելու գնահատման դեպքում, ոչինչ չի կարող խանգարել Դատարանին հաշվի առնել հետագայում երևան եկած մանրամասները: *Ս. -ն և մյուսներն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի ([A. et autres c. Royaume-Uni] [ՄՊ], կետ 177)* գործում Դատարանը հաշվի էր առել ահաբեկչական գործողությունները և պայթուցիկների կիրառմամբ ահաբեկչության փորձերը, որոնք տեղի էին ունեցել Լոնդոնում 2005թ. հուլիսին՝ 2001թ. պարտավորություններից շեղման հայտարարությունից մի քանի տարի անց):

---

2. Տե՛ս, նաև *Աքսոյից [Aksoy]* հետո ուսումնասիրված գործերը՝ *Դեմիրը և մյուսներն ընդդեմ Թուրքիայի [Demir et autres c. Turquie]*, 49-58 կետեր, *Նուրայ Շենն ընդդեմ Թուրքիայի [Nuray Şen c. Turquie]*, 25-29 կետեր, *Էլչին և մյուսներն ընդդեմ Թուրքիայի [Elçi et autres c. Turquie]*, 684 կետ, *Բիլենն ընդդեմ Թուրքիայի [Bilen c. Turquie]*, 44-50 կետեր:

**Գ) « (...)պայմանով, որ նման միջոցառումներն
անհամատեղելի չեն Պետության՝ միջազգային
իրավունքով ստանձնած այլ պարտավորությունների
հետ»**

21. Դատարանը *սեփական նախաձեռնությամբ* քննում է 15-րդ հոդվածի այս մասը միայն անհրաժեշտության դեպքում (*Լոուլեսն ընդդեմ Իռլանդիայի [Lawless c. Irlande] (թիվ 3)*, կետ 40), նույնիսկ եթե դա արվում է միայն հաստատելու համար, որ Դատարանն որևէ հակասություն չի գտել պարտավորություններից շեղման և Պետության միջազգային իրավունքից բխող այլ պարտավորությունների միջև:

22. *Բրեննիգանը և Սակ Բրայդն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Brannigan et McBride c. Royaume-Uni]* գործում դիմումատուները վիճարկում էին այն փաստը, որ պարտավորություններից շեղումը պետք է պաշտոնապես հայտարարված լիներ, որպեսզի այն վավեր համարվեր՝ Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի³ 4-րդ հոդվածի համաձայն, և քանի որ Մեծ Բրիտանիան պարտավորություններից շեղման վերաբերյալ պաշտոնական հայտարարությամբ հանդես չէր եկել, պարտավորություններից շեղումը հակասում էր միջազգային իրավունքից բխող վերջինիս պարտավորություններին: Դատարանը մերժեց այս փաստարկը: Այն համարեց, որ Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի 4-րդ հոդվածի «հայտարարվում է պաշտոնապես» բառերի իմաստի սահմանումը չի մտում իր իրավասությունների շրջանակի մեջ սակայն Դատարանը, այնուամենայնիվ, պետք է պարզի, թե արդյոք դիմումատուների փաստարկներն ունեն արժանահավատ հիմք: Այն համարեց, որ Համայնքների պալատի առջև ներքին գործերին ախարարի պարտավորություններից շեղման հայտարարությունը « համապատասխանում էր պաշտոնական հայտարարության հասկացությանը» (*նույն տեղում*, 67-73 կետեր)⁴:

23. *Մարշալն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Marshall c. Royaume-Uni]*(որ.) գործում դիմումատուն հիմնվում էր մի դիտարկման վրա, որում ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների կոմիտեն համարել էր, որ Հյուսիսային Իռլանդիայում արտակարգ դրության միջոցառումները «չափազանց» էին և որ ավելի նպատակահարմար կլիներ նախատեսել պարտավորություններից շեղման դադարեցում՝ Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի 4-րդ հոդվածի համաձայն: Դատարանը նշել է, որ դիմումատուի կողմից նշված հղումներում այն չի տեսել ոչինչ, որը կարող էր թույլ տալ ենթադրել, որ, 1995թ. -ից հետո պարտավորություններից շեղումը

---

3. Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի 4-րդ հոդվածի 1-ին մասը համապատասխան հատվածում ամրագրում է հետևյալը. « Պետության մեջ արտակարգ դրության ժամանակ, որի դեպքում ազգի կյանքը վտանգի տակ է գտնվում և նորի առկայության մասին հայտարարվում է պաշտոնապես (...) »:

4. Տե՛ս, *Կիպրոսն ընդդեմ Թուրքիայի [Chypre c. Turquie]* (1976թ. հուլիսի 10-ի Հանձնաժողովի հաշվետվություն, կետ 527) գործում Հանձնաժողովի եզրակացությունները. « 15-րդ հոդվածը պահանջում է պարտավորություններից շեղման մասին պաշտոնական և հրապարակային արձանագրություն, ինչպիսին կարող են լինել պաշարման կամ արտակարգ դրության մասին հայտարարումը, և երբ տվյալ Բարձր պայմանավորվող կողմն այդ մասին պաշտոնապես հանդես չի եկել, չնայած նրան, որ որոշակի հանգամանքներում ոչինչ չի խոչընդոտել հրապարակային հայտարարության կատարմանը, 15-րդ հոդվածը կարող է չկիրառվել »:

պահպանելով, Կառավարությունը անտեսել է Դաշնագրով ամրագրված պարտավորությունները: Հետևաբար, դիմումատուի պնդումներն այն մասին, թե պարտավորություններից շեղման պահպանումն անհամատեղելի է միջազգային իրավունքի պարտավորությունների հետ, անհիմն են:

24. *Հասանն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Hassan c. Royaume-Uni]* [ՄՊ], Դատարանը պետք է սահմաներ, թե արդյոք, միջազգային հակամարտության համատեքստում պարտավորություններից շեղման բացակայության պայմաններում, այն կարող է վերամեկնաբանել Կոնվենցիայի դրույթը՝ միջազգային (մարդասիրական) իրավունքի սկզբունքների համաձայն: Այն համարեց, որ վերամեկնաբանումը կիրառելի է այս դեպքում: Այն համարել է, որ, եթե նույնիսկ հատուկ բուժհաստատությունում տեղավորումը 5-րդ հոդվածով նախատեսված ազատագրկման թույլատրելի հիմքերի մաս չի կազմում, Մասնակից պետությանն անհրաժեշտ չէր շեղվել այս դրույթով նախատեսված իր պարտավորություններից՝ ռազմագերիներին և հակամարտության համատեքստում անվտանգությանը սպառնող քաղաքացիական անձանց հատուկ բուժհաստատություններում տեղավորելու համար, քանի որ այս հոդվածը կարող է մեկնաբանվել և կիրառվել միջազգային մարդասիրական իրավունքի սկզբունքների՝ այսինքն՝ Ժնևի երրորդ և չորրորդ կոնվենցիաներին համաձայն:

III. 15-րդ հոդված, 2-րդ կետ՝ իրավունքները, որոնց երաշխավորման պարտավորությունից Պետությունը չի կարող շեղվել

Կոնվենցիայի 15-րդ հոդվածի 2-րդ կետ

« (...)

2. Այս դրույթը չի կարող հիմք ծառայել՝ շեղվելու 2-րդ հոդվածից, բացառությամբ պատերազմական օրինական գործողությունների հետևանքով մարդկային զոհերի կապակցությամբ, կամ 3-րդ հոդվածի, 4-րդ հոդվածի 1-ին կետի և 7-րդ հոդվածի դրույթներից: (...) »

25. 15-րդ հոդվածի 2-րդ կետն երաշխավորում է որոշ իրավունքներ պարտավորություններից շեղման կիրառման դեպքում: Այս դրույթի ձևակերպման համաձայն այն վերաբերում է այն իրավունքներին, որոնք երաշխավորվում են 2-րդ հոդվածով (կյանքի իրավունք), բացառությամբ պատերազմական օրինական գործողությունների հետևանքով մարդկային զոհերի կապակցությամբ, 3-րդ հոդվածով (խոշտանգումների և անմարդկային կամ նվաստացող վերաբերմունքի արգելում), 4-րդ հոդվածի 1-ին կետով (ստրկության և հարկադիր աշխատանքի արգելում) և 7-րդ հոդվածով (պատիժ բացառապես օրենքի հիման վրա):

26. Կոնվենցիայի լրացուցիչ երեք արձանագրությունները նույնպես պարունակում են դրույթներ, որոնք արգելում են շեղվել այդ դրույթներով երաշխավորվող իրավունքների պահպանման պարտավորությունից: Խոսքը վերաբերում է թիվ 6 Արձանագրությանը (Մահապատժի վերացում խաղաղ ժամանակներում և մահապատժի սահմանափակում պատերազմի ժամանակ), թիվ 7 Արձանագրությանը (միայն այս արձանագրության 4-րդ հոդվածով ամրագրված նույն հանցագործության համար կրկինի չդատվելու և

չպատմվելու (*ne bis in idem*) սկզբունքի մասով) և թիվ 13 Արձանագրությանը (մահապատժի իսպառ վերացում)⁵:

27. 15-րդ հոդվածի 2-րդ կետով(թիվ 6, 7 և 13 Արձանագրությունների վերապահումների բացառման դրույթերով) երաշխավորված իրավունքները, որոնց երաշխավորման պարտավորությունից Մասնակից պետությունները չեն կարող շեղվել, կիրառվում են ցանկացած ժամանակ, լինի դա պատերազմական կամ արտակարգ դրություն, եթե նույնիսկ Մասնակից պետությունը ծանուցել է պարտավորություններից շեղման մասին:

28. Կոնվենցիայի 2-րդ և 7-րդ հոդվածներով նախատեսված բացառությունները նույնպես շարունակվում են կիրառվել:

29. Այսպիսով, կյանքից զրկելը չի համարվի 2-րդ հոդվածի խախտում, եթե այն արդյունք է ուժի գործադրման, ինչը բացարձակապես անհրաժեշտ է նույն հոդվածի 2-րդ կետի ա) և գ) ենթակետերում նշված հանգամանքներից ելնելով (ցանկացած անձի անօրինական բռնությունից պաշտպանելու համար, օրինական ձեռքարկում իրականացնելու կամ օրինական հիմքերով կալանավորված անձի փախուստը կանխելու համար, խռովությունը կամ ապստամբությունը ճնշելու նպատակով օրենքին համապատասխան գործողություն ձեռնարկելու համար): 15-րդ հոդվածի 2-րդ կետն այս հանգամանքներին ավելացնում է ևս մեկ բացառություն. այս դրույթի համաձայն՝ կյանքից զրկելը չի համարվում կյանքի իրավունքի խախտում, եթե այն տեղի է ունեցել պատերազմական օրինական գործողությունների հետևանքով:

30. Նույն կերպ, 7-րդ հոդվածի 2-րդ կետը արձանագրում է օրինական պատժի սկզբունքը՝ ամրագրելով, որ սույն հոդվածը չի խոչընդոտում ցանկացած անձի դատի տալ նպատակ ունեցող գործողության կամ անգործության համար, որը, կատարվելու պահին, քաղաքակիրթ ազգերի կողմից ճանաչված իրավունքի ընդհանուր սկզբունքներին համապատասխան, համարվել է քրեական:

IV. 15-րդ հոդված, 3-րդ կետ՝ ծանուցման պարտավորություն

15-րդ հոդվածի 3-րդ կետ

« (...)

3. Ցանկացած Բարձր պայմանավորվող կողմ, օգտագործելով շեղվելու այդ իրավունքը, Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին ամբողջությամբ իրազեկում է իր կիրառած միջոցառումների ներառյալ իրադրության պատճառների մասին:

Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարը ծանուցվում է նաև այդ միջոցառումների գործողությունը դադարեցնելու և Կոնվենցիայի դրույթների լիակատար իրագործումը վերսկսելու մասին»:

31. Գլխավոր քարտուղարին տեղեկացնելու պարտավորության հիմնական նպատակը պարտավորություններից շեղման հրապարակայնության ապահովումն է: Մյուս նպատակը կապված է այն բանի հետ, որ Կոնվենցիան կոլեկտիվ իրականացման համակարգի մաս է: Պարտավորություններից շեղման մասին Կոնվենցիայի Մասնակից այլ պետություններին տեղեկացնում է Գլխավոր քարտուղարը. Նախարարների կոմիտեի

5. Թիվ 6 Արձանագրության 3-րդ հոդված, թիվ 7 Արձանագրության 4-րդ հոդվածի 3-րդ կետ և թիվ 13 արձանագրության 2-րդ հոդված:

թիվ 56(16) բանաձևի համաձայն՝ Մասնակից պետության կողմից Գլխավոր քարտուղարին տրամադրված ցանկացած տեղեկություն ամենասեղմ ժամկետներում պետք է տրամադրվի Մասնակից այլ պետություններին՝ Կոնվենցիայի 15-րդ հոդվածի 3-րդ կետի դրույթների համաձայն (*Հունաստանն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Grèce c. Royaume-Uni]*, Հանձնաժողովի հաշվետվություն, կետ 158):

32. Պարտավորություններից շեղման պաշտոնական և հրապարակային ծանուցման բացակայության դեպքում, 15-րդ հոդվածը չի կիրառվում պատասխանող Պետության կողմից կիրառված միջոցառումների նկատմամբ (*Կիպրոսն ընդդեմ Թուրքիայի [Chypre c. Turquie]*, Հանձնաժողովի հաշվետվություն, 1983թ. հոկտեմբերի 4, 66-68 կետեր):

33. Գլխավոր քարտուղարին կիրառած միջոցառումների և դրանք կիրառելու դրդապատճառների մասին տեղեկացնելու պարտավորությունն ընդհանուր առմամբ կարող է բավարարվել՝ ուղարկելով նամակ, որին կցվում են այն փաստաթղթերի պատճենները, որոնց հիման ընդունվել են արտակարգ դրության հայտարարման որոշումները, ինչպես նաև այդ միջոցառումների նպատակի պարզաբանումը (*Լոուլեսն ընդդեմ Իռլանդիայի [Lawless c. Irlande] (թիվ 3)*, կետ 47): Բոլոր միջոցառումների վերաբերյալ պատճենների բացակայության դեպքում, ծանուցման պարտավորությունը կատարված չի համարվում («*Հունական գործ*», Հանձնաժողովի հաշվետվություն, 81-րդ կետի 1-ին և 2-րդ ենթակետեր):

34. *Հունաստանն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի (Grèce c. Royaume-Uni)* գործի վերաբերյալ իր հաշվետվության մեջ Հանձնաժողովը համարել է, որ 15-րդ հոդվածի 3-րդ կետի ձևակերպումից հստակ երևում է, որ անհրաժեշտ չէ, որ ծանուցման կատարվի տվյալ միջոցառման իրականացումից առաջ, ինչպես նաև գնել, որ ր այս դրույթը չի հստակեցնում ո՛չ ծանուցման ժամկետները, ո՛չ էլ Գլխավոր քարտուղարին տրամադրվելիք տեղեկությունների ծավալը: Այն համարել է, որ տվյալ պետությունն առանց հապաղելու պարտավոր է ծանուցել համապատասխան միջոցառումների մասին և կցել բավարար տեղեկություններ, որոնք Մասնակից այլ պետություններին հնարավորություն կտան գնահատել այս միջոցառումներով պայմանավորված պարտավորությունների շեղման բնույթը և հետևանքները: Սույն գործում Հանձնաժողովը համարել է, որ ձեռնարկված միջոցառման և այդ մասին ծանուցման միջև ընկած եռամսյա ժամկետը բավականին մեծ է և չի կարող հիմնավորվել վկայակոչված վտանգից բխող վարչական ձգձգումներով: Հանձնաժողովը նույն եզրակացության է հանգել «*Հունական գործում*» (Հանձնաժողովի հաշվետվություն, 81-րդ կետի 3-րդ ենթակետ) որոշ միջոցառումների մասին դրանց ընդունման օրվանից 4 ամիս անց ծանուցելու մասին: Եվ հակառակը, միջոցառումների ուժի մեջ մտնելուց տասներկու օր հետո ծանուցելու դեպքում Դատարանը նշված ժամկետը ընդունելի է համարել (*Լոուլեսն ընդդեմ Իռլանդիայի [Lawless c. Irlande] (թիվ 3)*, կետ 47):

35. Դատարանը *սեփական նախաձեռնությամբ* է ուսումնասիրում այն հարցը, թե արդոք Պետության ծանուցումը համապատասխանում է 15-րդ հոդվածի 3-րդ կետով նախատեսված ձևական պահանջներին, եթե նույնիսկ այդ հարցը չի բարձրացվել կողմերից և ոչ մեկի կողմից (*Աքսոյն ընդդեմ Թուրքիայի [Aksoy c. Turquie]*, 85-86 կետեր):

36. Դատարանը նաև համարել է, որ 15-րդ հոդվածի 3-րդ կետն ենթադրում է արտակարգ իրադրություններում կիրառվող միջոցառումների անհրաժեշտության մշտական վերահսկում (*Բրեննիգանը և Մակ Բրայդն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Brannigan et McBride c. Royaume-Uni]*, կետ 54):

37. Վերջապես, երբ պարտավորություններից շեղումը դադարեցվում է (15-րդ հոդվածի 3-րդ կետի վերջին նախադասության համաձայն), Դատարանն անդրադառնում է գործերին, որոնք վերաբերում են պարտավորություններից շեղման ժամանակահատվածից հետո ձեռնարկված միջոցառումներին, եթե դիմումի հիմքում ընկած Կոնվենցիայի հոդվածները, որոնք վկայակոչվել են, լիովին կիրառելի են: Սակայն, Դատարանը, այնուամենայնիվ, ինչպես կարգն է, հաշվի է առնում գործի ընդհանուր համատեքստը: Դատարանն ինքը պետք է հստակեցնի այն կարևորությունը, որ պետք է տրվի գործի ընդհանուր համատեքստին, ինչպես նաև այն պետք է ստուգի, թե արդյոք տվյալ դեպքում ապահովված հավասարակշռությունը պահպանել է, թե ոչ հոդվածի համապատասխան դրույթները, որոնք մեկնաբանվել են յուրաքանչյուր դրույթի պայմանների, առարկայի և ընդհանուր նպատակի տեսանկյունից (*Բրոգանը և մյուսներն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Brogan et autres c. Royaume-Uni]*, կետ 48, 5-րդ հոդվածի շուրջ):

Մեջբերված գործերի ցանկը

Սույն ուղեցույցում մեջբերված նախադեպային իրավունքը հղում է կատարում Դատարանի կողմից կայացված վճիռներին և որոշումներին, ինչպես նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական հանձնաժողովի (այսուհետ՝ «Հանձնաժողով») որոշումներին և հաշվետվություններին:

Եթե այլ բան նշված չէ գործի անվանումից հետո, մեջբերված հղումը վերաբերում է Դատարանի պալատի կողմից ըստ էության վճռին: «(Որ.)» նշումը վերաբերում է Դատարանի որոշումներին, իսկ «[ՄՊ]» նշման դեպքում գործն ուսումնասիրվել է Դատարանի Մեծ պալատի կողմից:

Սույն ուղեցույցի էլեկտրոնային տարբերակում մեջբերված գործերի գերկապերը միանում են HUDOC-տվյալների բազային (<<http://hudoc.echr.coe.int>>), որը հնարավորություն է տալիս ծանոթանալ Դատարանի նախադեպային իրավունքին (Մեծ պալատի, պալատի և կոմիտեի վճիռներ և որոշումներ, ծանուցված գործեր, խորհրդատվական կարծիքներ, նախադեպային իրավունքի տեղեկագրի իրավական սեղմագրեր), ինչպես նաև Հանձնաժողովի որոշումներին և հաշվետվություններին և Նախարարների կոմիտեի բանաձևերին:

Դատարանն իր որոշումները և վճիռները կայացնում է իր պաշտոնական լեզուներով՝ անգլերենով և/կամ ֆրանսերենով: HUDOC-տվյալների բազան նաև հնարավորություն է տալիս ծանոթանալ Դատարանի կողմից ուսումնասիրված կարևոր գործերից որոշների ավելի, քան 30 լեզվով ոչ պաշտոնական թարգմանություններին: Բացի այդ, այն ունի նաև էլեկտրոնային հղումներ դեպի երրորդ անձնաց կողմից պատրաստված նախադեպային իրավունքի հարյուրավոր առցանց ժողովածուներ:

—Ա—

Ա.-ն և մյուսներն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [A. et autres c. Royaume-Uni][ՄՊ], թիվ3455/05, ՄԻԵԴ 2009

Արդյուլսամետ Յամանն ընդդեմ Թուրքիայի [Abdülşamet Yaman c. Turquie], n°32446/96, նոյեմբերի 2, 2004թ

Աքսոյն ընդդեմ Թուրքիայի [Aksoy c. Turquie], դեկտեմբերի 18, 1996թ, Վճիռների և որոշումների ժողովածու 1996-VI

—Բ—

Բիլենն ընդդեմ Թուրքիայի [Bilen c. Turquie], թիվ34482/97, փետրվարի 21, 2006թ.

Բրեննիգանը և Մակ Բրայդն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Brannigan et McBride c. Royaume-Uni], մայիսի 26, 1993թ, շարք Ա թիվ 258-B

Բրոգանը և մյուսներն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Brogan et autres c. Royaume-Uni], նոյեմբերի 29, 1988թ, շարք Ա թիվ 145-B

—Դ—

Դեմիրը և մյուսներն ընդդեմ Թուրքիայի [*Demir et autres c. Turquie*], սեպտեմբերի 23, 1998թ, ՎՃԻՌՆԵՐԻ և որոշումների ժողովածու 1998-VI

Դանիան, Նորվեգիան, Շվեդիան և Նիդերլանդներն ընդդեմ Հունաստանի [*Danemark, Norvège, Suède et Pays-Bas c. Grèce*] (« Հունական գործ»), թիվ 3321/67և 3 այլ համարներ, Հանձնաժողովի հաշվետվություն, նոյեմբերի 5, 1969թ, Տեղեկատու 12

—Է—

Էլչին և մյուսներն ընդդեմ Թուրքիայի [*Elçi et autres c. Turquie*], թիվ 23145/93 և 25091/94, նոյեմբերի 13, 2003թ.

—Ի—

Իռլանդիան ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [*Irlande c. Royaume-Uni*], հունվարի 18, 1978թ. , շարք Ա թիվ 25

—Լ—

Լոուլեսն ընդդեմ Իռլանդիայի [*Lawless c. Irlande (թիվ 3)*], հուլիսի 1, 1961թ., շարք Ա թիվ 3

—Կ—

Կիպրոսն ընդդեմ Թուրքիայի [*Chypre c. Turquie*], թիվ 6780/74 և 6950/75, Հանձնաժողովի հաշվետվություն, հուլիսի 10, 1976թ.

Կիպրոսն ընդդեմ Թուրքիայի [*Chypre c. Turquie*], թիվ 8007/77, Հանձնաժողովի հաշվետվություն, հոկտեմբերի 4, 1983թ. , Որոշումներ և հաշվետվություններ 72

—Հ—

Հասանն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [*Hassan c. Royaume-Uni*][ՄՊ], թիվ 29750/09, ՄԻԵԴ 2014թ.

Հունաստանն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [*Grèce c. Royaume-Uni*], թիվ 176/56, Հանձնաժողովի հաշվետվություն, սեպտեմբերի 26, 1958թ.

—Մ—

Մարշալն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [Marshall c. Royaume-Uni](որ.), թիվ 41571/98, հուլիսի 10, 2001թ.

—Յ—

Յուրտասն ընդդեմ Թուրքիայի [Yurttas c. Turquie], թիվ 25143/94 և 27098/95, մայիսի 27, 2004թ.

—Ն—

Նուրայ Շենն ընդդեմ Թուրքիայի [Nuray Şen c. Turquie], թիվ 41478/98, հունիսի 17, 2003թ.

—Ս—

Սադակն ընդդեմ Թուրքիայի [Sadak c. Turquie], թիվ 25142/94 և 27099/95, ապրիլի 8, 2004թ.

Սակըկը և մյուսներն ընդդեմ Թուրքիայի [Sakik et autres c. Turquie], նոյեմբերի 26, 1997թ. , Կճիռների և որոշումների ժողովածու 1997-VII